

صادرات ایران به افغانستان به تنگنای ماه		
ماه	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)
فروردین - ۱۴۰۰	۱۷۵	۴۵۴
اردیبهشت - ۱۴۰۰	۱۱۰	۴۵۸
خرداد - ۱۴۰۰	۲۰۴	۴۷۵
تیر - ۱۴۰۰	۱۵۹	۴۱۵
مرداد - ۱۴۰۰	۱۴۷	۳۶۴
شهریور - ۱۴۰۰	۱۴۴	۳۵۱
مهر - ۱۴۰۰	۱۴۵	۳۷۱
آبان - ۱۴۰۰	۱۳۹	۳۷۳
آذر - ۱۴۰۰	۱۳۷	۳۶۱
دی - ۱۴۰۰	۱۴۸	۳۸۵
بهمن - ۱۴۰۰	۱۱۶	۳۶۱
اسفند - ۱۴۰۰	۱۸۴	۳۴۴
فروردین - ۱۴۰۱	۱۰۸	۳۳۸
اردیبهشت - ۱۴۰۱	۱۱۸	۳۰۱
خرداد - ۱۴۰۱	۱۴۲	۳۲۵

تجارت با طالبان تصویر رسمی تجارت با طالبان

تصویر تجارت ایران با افغانستان در دوره استقرار طالبان نشان می‌دهد صادرات به این کشور کاهش یافته است؛ به گونه‌ای که از ابتدای امسال افغانستان از لیست مقاصد عمده صادراتی حذف شده است. در فصل اول امسال صادرات نسبت به فصل اول ۱۴۰۰ کاهش ۳۵ درصدی را تجربه کرده است. البته روند کاهشی صادرات همزمان با تغییرات سیاسی در افغانستان یعنی در نیمه دوم سال گذشته آغاز شد. کارشناسان بر این باورند که به هم‌ریختگی سیاستگذاری در افغانستان، حجم تبادلات تجاری را کاهش داده است. حال آنکه طالبان گفته بود قصد دارد با کشورهای همسایه مبادلات تجاری داشته باشد.

افغانستان از ابتدای امسال بر اساس آمارهای تجمعی منتشرشده، از لیست 5 مقصد عمده صادراتی حذف شده و جای خود را به هند داده است. در سال‌های اخیر، این کشور همسایه شرقی، پنجمین مقصد صادراتی ایران بود، ولی به نظر می‌رسد در دولت جدید افغانستان تبادلات تجاری نیز تحت‌تاثیر قرار گرفته است. «دنیای اقتصاد» در یک گزارش تحلیلی به روند تجارت با افغانستان در دوره قبل از استقرار طالبان و بعد از آن پرداخته است. مردادماه 1400 زمانی که جنگ در افغانستان اوج گرفته بود، کمترین صادرات ایران به این کشور در نیمه نخست سال 1400 رقم خورد. در شهریورماه دولت طالبان استقرار یافت و شاهد رشد صادرات نسبت به شهریورماه بودیم، اما میزان صادرات در مهرماه 1400 مجدداً افت کرد. در آبان 1400 فروش کالا به افغانستان بازهم رونق گرفت، اما این

رونق تداومی نداشت و آذر، دی و بهمن، صادرات روندی کاهشی را طی کرد، اما در اسفند ورق برگشت و صادرات نسبت به سایر ماه‌های نیمه دوم، به بالاترین حد خود رسید، اما فروردین امسال، مجدداً افت صادرات به این کشور را شاهد بودیم، در اردیبهشت و خرداد نیز صدور کالا به افغانستان تا حدی افزایش یافت، اما مقایسه ارزش کالاهای صادرشده در سه‌ماه نخست امسال نسبت به سه‌ماه نخست سال‌گذشته نشان می‌دهد صادرات به افغانستان کاهش قابل‌توجهی داشته است.

بر اساس آمارهای رسمی، صادرات ایران به افغانستان در سال 1400 نسبت به سال 1399 هم از نظر ارزشی با کاهش 20 درصدی و هم از نظر وزنی با افت 40 درصدی مواجه شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد همزمان با استقرار طالبان صادرات ایران به افغانستان روند کاهشی داشته است. نیمه دوم سال 1400 (پس از استقرار طالبان) صدور کالا به افغانستان 840 میلیون دلار ارزش داشته است. این درحالی است که نیمه دوم سال 1399 (قبل از استقرار طالبان)، کالاهایی به ارزش یک‌میلیارد و 200 میلیون دلار به این کشور همسایه صادرشده بود. مقایسه این دو آمار نشان می‌دهد صادرات ایران به افغانستان در نیمه دوم سال 1400 نسبت به نیمه دوم سال 1399 کاهش 30 درصدی داشته است. در عین حال صادرات ایران به افغانستان در نیمه نخست سال 1400 ارزشی معادل 999 میلیون دلار داشته که با افت 17 درصدی در نیمه دوم به 830 میلیون دلار رسیده است.

همچنین ارزش صادرات ایران به افغانستان در سه‌ماه اول 1400 حدود 569 میلیون دلار بوده است که این مقدار در سه‌ماه نخست 1401، به بیش از 367 میلیون دلار رسیده که گویای افتی 35 درصدی در حجم صدور کالا از ایران به بازار همسایه شرقی است.

از آن‌سو، ارزش واردات از افغانستان در 6 ماهه دوم سال 1400 معادل 15 میلیون دلار بوده است که این عدد در 6 ماهه دوم سال 99 معادل 3 میلیون دلار بود؛ عددی که خبر از رشد 5 برابری واردات از افغانستان ظرف تنها یک سال دارد. همچنین در نیمه نخست سال‌گذشته

6میلیون دلار واردات از افغانستان انجام شده است.

در این باره، رئیس سازمان توسعه و تجارت، کاهش میزان حجم و ارزش تجارت با افغانستان را تایید می‌کند. علیرضا پیمان‌پاک، در گفت‌وگو با «دنیای اقتصاد» می‌گوید: صادرات ما به دلیل سیاست‌گذاری‌های دولت طالبان کاسته شده است؛ این در حالی است که طالبان بارها در سخن، اعلام کرده‌اند که مایل به دادوستد و تجارت با ایران هستند اما آمارهای رسمی، خلاف این گفته را اثبات می‌کند. پیمان‌پاک همچنین اظهار می‌کند: طالبان دولتی ناپخته و بی تجربه است که مدام قوانین را تغییر می‌دهد. اظهارات ناامیدانه رئیس سازمان توسعه تجارت زنگ خطر آینده نامشخص تجاری در مواجهه با افغانستان را به ذهن متبادر می‌سازد.

ابوالفضل ظهروند، سفیر اسبق ایران در افغانستان آینده تجارت با افغانستان را در صورتی که طالبان بر سیاست‌های کنونی خود پافشاری کند، چندان روشن نمی‌بیند. ظهروند، چند عامل اساسی برای کاهش حجم مبادلات تجاری به افغانستان را برمی‌شمارد. به گفته سفیر پیشین ایران در افغانستان، تغییر سیاسی در کشور افغانستان، گرایشات قومیت گرایانه، حذف بازیگران سیاسی علاقه‌مند به تجارت با ایران، عدم امنیت و فقدان نظم سیاسی و اقتصادی در ساختار همسایه شرقی ایران موجب شده حجم مبادلات تجاری ایران و افغانستان کاهش یابد و افغانستان دیگر پنجمین بازار تجاری ایران نباشد. حالا افغانستان که به گفته کارشناسان همچنان مجبور به واردات بیش از 90 درصد کالاهای مورد نیاز خود است، رو به بازار سیاه قاچاق آورده است. مهم‌ترین مبادی قاچاق به افغانستان هم پاکستان و ایران هستند. این دو گزاره باعث می‌شود یک سوال کلیدی در ذهن هر مخاطبی شکل بگیرد؛ اگر ایران هنوز هم مبدا وارداتی همسایه شرقی خود است؛ پس چرا این مبادلات از مبادی رسمی دنبال نمی‌شود یا به عبارت دیگر، عوامل اصلی کاهش صادرات رسمی ایران به افغانستان کدام عوامل هستند؟ آیا به راستی ایران با روی کار آمدن دولت طالبان، بازار افغانستان را از دست داده است؟ پیمان‌پاک نیز اظهارات ظهروند را تایید می‌کند اما از گماشتن یک مقام مسوول جدید برای پیگیری و از سرگیری

روابط تجاری ایران و افغانستان خبر می‌دهد.

شواهد آماری چه می‌گویند؟

بنا بر آمار رسمی سازمان توسعه تجارت، کشور افغانستان در فروردین 1400، جزو پنج بازار هدف صادرات کالا از ایران بوده است. صادرات ایران به این کشور در اولین ماه سال 1400، وزن 453 هزار تنی و ارزش 175 میلیون دلاری داشته است؛ این در حالی است که با بررسی همین آمار، ارزش صادرات ایران به افغانستان در فروردین 1401 تا 108 میلیون دلار کاهش پیدا کرده است. این تغییرات زمانی ملموس‌تر می‌شود که وزن صادرات ایران به افغانستان در سال جدید را با سال 1400 مقایسه کنیم؛ وزن صادرات ایران به افغانستان در فروردین سال جاری به رقم 248 هزار تن رسیده است، در حالی که این مقدار در سال گذشته، 452 هزار تن بوده و طبق محاسبات همین سازمان، 45 درصد افت داشته است.

ارزش صادرات ایران به افغانستان در اردیبهشت ماه سال گذشته، حدود 190 میلیون دلار بوده است. همچنین وزن کالاهای صادر شده در همین بازه زمانی، 453 هزار تن ثبت شده است، حال آنکه آمار کالاهای ارسالی به افغانستان در اردیبهشت سال جاری، نشان از ارزش 118 میلیون دلاری میزان صادرات به این کشور دارد. وزن کالاهای صادراتی ایران به افغانستان هم در دومین ماه امسال، 201 هزار تن بوده است.

حجم صادرات ایران به افغانستان در خرداد امسال، 142 میلیون دلار و وزن این کالاها 225 هزار تن بوده است. میزان ارزآوری کشور از تجارت با افغانستان در خردادماه سال گذشته، 204 میلیون دلار بوده و حجم کالاهای ارسالی به افغانستان در سال گذشته نیز به 475 هزار تن می‌رسیده است. در تیرماه 1400 که زمزمه‌های تحرکات دوباره طالبان افغانستان در رسانه‌های مختلف بین‌المللی به گوش می‌رسید، ارزش دادوستد ایران با افغانستان هم از 204 میلیون دلار ماه قبل به 159 میلیون دلار کاهش یافت. حجم این مبادلات همزمان با آغاز حضور طالبان در این کشور همسایه از 475 هزار تن به 415 هزار تن کاسته شد، اما صادرات ایران با افغانستان در پرتنش‌ترین ماه سال 1400 این کشور

چقدر بوده است؟

بر اساس این گزارش، حجم ارزشی صادرات ایران به افغانستان در مردادماه سال گذشته، به 127 میلیون دلار رسید و این میزان در حجم وزنی، به 364 هزار تن رسید. طالبان در مردادماه گذشته، 32 ولایت افغانستان را تصرف کرد و در نهایت به کابل رسید. در شهریورماه که افغانستان به طور کامل تحت سیطره طالبان بود، حجم وزنی صادرات ایران در این کشور به 351 هزار تن و میزان ارزشآوری مبادلات تجاری با این همسایه شرقی به 144 میلیون دلار رسید.

ارزش ارزی صادرات ایران به این کشور در مهر 1400 اما 126 میلیون دلار و وزن صادرات ایران به افغانستان، 229 هزار تن شد.

این در حالی بود که طالبان اعلام کرده بودند در وجهه‌ای متفاوت از گذشته خود ظاهر شده‌اند و این بار قرار است درهای افغانستان را به روی کشورهای همسایه و جوامع بین‌المللی بگشایند.

در آبان‌ماه حجم وزنی صادرات ایران به افغانستان به 274 هزار تن رسید، همچنین ایران توانست 149 میلیون دلار کالا به افغانستان صادر کند.

وزن کالاهای فروخته شده ایران به افغانستان در آخرین ماه پاییز 1400 به 261 هزار تن و ارزش این کالاها نیز به 137 میلیون دلار رسید. در آغاز زمستان سال گذشته، میزان ارزش کالاهای فروخته شده از مبدا ایران به افغانستان، 128 میلیون دلار بوده و حجم این کالاها نیز 285 هزار تن ثبت شده است. در بهمن‌ماه سال گذشته، وزن کالاهای صادراتی به افغانستان، 261 هزار تن و ارزش آنها 116 میلیون دلار بود. بالاخره در اسفندماه سال 1400 میزان صادرات ایران به افغانستان به 184 میلیون دلار و حجم صادرات به 342 هزار تن رسید.

کاهش مبادلات افغانستان از نگاه کارشناسان

افغانستان اکنون جزو پنج بازار صادراتی ایران نیست. آیا ایران بازار افغانستان را از دست داده است؟ پیمان پاک در این باره بیان می‌کند: سیاست‌های دولت طالبان، علت اصلی کاهش میزان حجم و ارزش صادرات ما به افغانستان است. طالبان دولتی ناپخته و بی تجربه است که مدام قوانین را تغییر می‌دهد. وقتی یک دولت مدام در حال تغییر سیاست‌های خود است، چگونه می‌توان با آن کشور تجارت کرد؟ از طرفی طالبان دولتی هم نیست که بتوان با آن سیاست‌های فنی و کارشناسانه داشت، با این حال پیمان پاک اقدامات دولت برای ازسرگیری رابطه با افغانستان را موثر می‌داند و می‌گوید: رئیس‌جمهور برای حفظ رابطه تجاری با همسایه شرقی، یک نماینده ویژه برای افغانستان گماشته است و ما هم در سازمان طبق سیاست‌ها و راهنمایی‌های نماینده ویژه عمل می‌کنیم. مساله اصلی در افغانستان تنها ناکارآمدی و مشکلات کارشناسانه است. البته وضعیت اکنون هم بهتر شده است اما حل برخی از مشکلات مقداری، زمانبر است.

علیرضا ظهرونند، سفیر پیشین ایران در افغانستان علت اصلی کاهش حجم مبادلات با افغانستان را سیطره طالبان بر این کشور می‌داند. او اقتصاد و سیاست را دو بازو و مکمل یکدیگر می‌داند و توضیح می‌دهد: افغانستان اکنون فاقد یک دولت پایدار است. همه ساختارهایی که یک کشور برای تجارت نیاز دارد به هم ریخته است. این شرایط نیز آینده روشنی را نشان نمی‌دهد. مهم‌ترین رکن برای ورود فعالان اقتصادی به این بازار، امنیت است. با توجه به شرایط کنونی افغانستان، تجارت هم به سختی انجام می‌شود.

با توجه به شرایطی که این روزها بر افغانستان حاکم است، سوال اینجاست که مردم این کشور که بیشتر نیاز خود را از طریق واردات تامین می‌کنند، اکنون چگونه امورات خود را می‌گذارند؟

ظهرونند در این باره معتقد است «قاچاق» راهکاری است که افغانستان با استفاده از آن، کالاهای موردنیاز خود را تامین می‌کند. او توضیح می‌دهد: در چنین سیستمی مبادلات

رسمی اصلا صرفه اقتصادی ندارد و قاچاق، جایگزین مبادلات رسمی تجاری می‌شود. وضعیت کنونی افغانستان در حوزه دارو و غذا، منتج به قاچاق این اقلام به افغانستان می‌شود. به گفته سفیر پیشین ایران در افغانستان، قاچاق از مبادی ترکمنستان، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان و ایران وارد افغانستان می‌شود و همچنین نقش پاکستان و ایران در این عرصه کلیدی است.

او گریزی به نقش سیاستگذار در بهبود شرایط اقتصادی کشور می‌زند و می‌گوید: طالبان با محبوبیت و مشروعیت کنونی خود، اگر بخواهند سیاست‌های کنونی را ادامه دهند، وضعیت بدتر نیز می‌شود، در واقع تا زمانی که دولت طالبان حاضر به تشکیل دولت مشارکتی نشود، میزان صادرات ما به این کشور وضعیت رو به بهبودی نخواهد داشت و ممکن است حتی بدتر هم شود. برای بهبود وضعیت صادرات ما و شرایط اقتصادی خود افغانستان، لازم است ساختار سیاسی طالبان تغییر کند و مشارکت اجتماعی در این کشور رخ دهد. ما حتی می‌توانیم افغانستان را تبدیل به اولین بازار صادراتی خود کنیم. این کشور واردکننده 90 درصد نیازهای خود است و کالاهای ایرانی بین مردم افغانستان هم محبوبیت زیادی دارد.

اما آیا این شواهد تنها دلایل کاهش تجارت ایران با افغانستان بوده است؟ البته سفیر پیشین ایران در افغانستان به گرایش‌های قومیتی طالبان به سمت جنوب کشور اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد: افغان‌ها به دلیل برخی تمایلات قومی خود به مبادله با پاکستان علاقه‌مند هستند؛ آن‌دسته از بازیگرانی که تمایل بیشتری به مبادله با ایران داشتند، اکنون از عرصه تصمیم‌گذاری در افغانستان حذف شده‌اند.

این اظهارات درست در زمانی مطرح می‌شود که طالبان به کرات اعلام کرده‌اند مایل به تجارت با ایران هستند؛ ظهروند به ساختار آزاد و غیردولتی تجارت در افغانستان اشاره می‌کند و ادامه می‌دهد: تجارت در افغانستان دولتی نیست و به‌طور آزاد انجام می‌شود. تجار افغان هم به دادوستد با ایران تمایل دارند، اما امکان تجارت وجود ندارد. در چنین

شرایطی کشور افغانستان نیاز دارد که تشکیلات تجاری پایا و فعال داشته باشد، یا مثلا نیاز دارد به سیستم بانکی جهانی وصل شود اما چنین نیست. تجار در این شرایط حاضر نیستند ریسک تجارت در آن کشور را به جان بخرند و کالا و جان خود را به خطر بیندازند. لازمه تجارت تعامل پایدار و اطمینان بخش است. بخش زیادی از شهرهای افغانستان، وضعیت اقتصادی نابسامانی دارند و این وضعیت در ماههای آینده بدتر نیز می شود. لازم است که جریان قدرت در افغانستان به بدنه اجتماعی بپیوندد و تصمیم درستی برای اقتصاد کشور بگیرد.

به گفته ظهره وند پیش از این تقریبا همه کالاهای صادراتی ایران به افغانستان ارسال می شد. این مقام آگاه اظهار می کند: پیش از این، افغان های ساکن ایران هم به کشور خود سفر می کردند و این گروه، مبلغان کالاهای ایرانی در افغانستان بودند، اما حالا کشور تنها پذیرای پناهجویان افغان است و دیگر کسی به افغانستان سفر نمی کند. ما همه این مولفه ها را از دست داده ایم و تجارت ما با افغانستان افول کرده است.